

# Lausunto Pohjois-Savon hyvinvointialueen palvelujärjestelmän uudistuksesta / Perhe- ja vammaispalvelut

Kunnanhallitus 21.10.2024 § 180  
121/00.04.02/2024

Valmistelija

kunnanjohtaja Henri Ruotsalainen, 040 488 3011, henri.ruotsalainen@lapinlahti.fi

Pohjois-Savon hyvinvointialue rakentui yhdistämällä aiemman kuntapohjaisen sosiaali- ja terveydenhuollon ja pelastustoimen järjestäjien toiminta. Hyvinvointialueen toiminnassa integroituu sosiaali- ja terveydenhuolto sekä pelastustoimi aina erityisen vaativista palveluista perustason palveluihin.

Hyvinvointialueen käynnistymisvaiheessa alkuvuodesta 2023 keskityttiin varmistamaan turvallinen siirtymään uuteen organisaation. Hyvinvointialueen käynnistymisen jälkeen on aloitettu palvelujärjestelmän kokonaisuudistus. Uuden järjestelmän tuomat mahdollisuudet kehittää ja uudistaa toimintaa on hyödynnettävä täysimääräisesti.

Sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden järjestämistä haastaa voimakkaasti henkilöstön saatavuuden ongelmat, väestön ikääntymisestä johtuva palvelutarpeen kasvu ja kustannustason nousu. Toiminnan uudistaminen on välttämätöntä, jotta voimme rakentaa taloudellisesti ja toiminnallisesti kestävä palvelujärjestelmän. Palvelujärjestelmän kokonaisuudistus koskee kaikkia hyvinvointialueen palveluita ja toimialoja.

Hyvinvointialueuudistus mahdollistaa sote-palvelujärjestelmän uudistamisen asiakaslähtöisesti ja peruspalveluita vahvistaen hyödyntäen integroitunutta järjestelmää.

Palvelujärjestelmän uudistamisohjelmassa valmistellaan neljä kokonaisuudistusta:  
R1. Vastaanotto toiminnan ja alueellisen erikoissairaanhoidon sekä aikuissosiaalityön uudistus  
R2. Osastohoidon, asumisen ja kotiin vietävien palveluiden uudistus  
R3. Perhe- ja vammaispalveluiden uudistus  
R4. Erikoissairaanhoidon ja yliopistollisen sairaalan uudistus

Uudistusten valmistelua tukee muun muassa seuraavat läpileikkaavat toimenpiteet:

- Digitaalisten palveluiden uudistaminen (strategisen ohjelma, Ahall 02.10.2023 § 304)
- Kiinteistöselvitys ja toimitilaverkko (kuntien kanssa tehty 3+1 vuokrasopimukset arvioitava 31.12.2024 mennessä.)
- Hallinto ja tukipalvelut (strategisen ohjelma; Ahall 05.06.2023 § 187)
- Henkilöstövoimavarojen kehittäminen ja vahvistaminen (strategisen ohjelma, Ahall 05.06.2023 § 186)

Uudistusten valmistelua ohjaa Pohjois-Savon hyvinvointialueen sote palvelustrategia (Avall 19.06.2023 § 34) ja tuottavuus- ja taloudellisuusohjelma (Ahall 01.11.2023 § 366). Sote-palvelustrategian ja tuottavuus- ja taloudellisuusohjelman mukaisesti palvelujärjestelmän ja -verkon uudistaminen aloitettiin syksyllä 2023. R3-uudistuksen viranhaltijavalmistelu tehtiin työryhmissä, joissa palvelutoimialoilla oli keskeinen rooli. Työryhmän puheenjohtajana toimii Kati Kantanen. Hyvinvointialueen johtoryhmä johtaa työskentelyä.

Palvelujärjestelmän uudistamisohjelmalla pyritään kokonaisuudessaan saavuttamaan n. 50 M€ vuotuinen kustannusvaikutus (Ahall 19.06.2024 § 218), joka toteutuessaan tasapainoittasi hyvinvointialueen taloutta merkittävästi.

Pohjois-Savon hyvinvointialueen hallitus on 16.9.2024 kokouksessaan päättänyt § 283 lähettää luonnoksen lausunnoille hyvinvointialueen lautakuntiin, jaostoihin sekä

lakisääteisiin ja vapaaehtoiisiin vaikuttamistoimielimiin sekä aluevaltuustoryhmille, Pohjois-Savon kuntiin ja Pohjois-Savon liittoon.

Lausunnot pyydetään toimittamaan 31.10.2024 mennessä Pohjois-Savon hyvinvointialueen kirjaamoon.

### **Lapinlahden kunta antaa lausuntonaan seuraavan:**

#### **Yleinen näkemys palvelujärjestelmän uudistuksesta**

Lapinlahden kunnan ja Pohjois-Savon kuntien näkökulmasta palvelujärjestelmän uudistaminen on ymmärrettävä toimenpide niin taloudellisten kuin henkilöstön saatavuuteen liittyvien haasteiden vuoksi. Uudistuksen tavoitteet, kuten palveluiden integraatio ja toimintamallien yhtenäistäminen, ovat kannatettavia ja tärkeitä koko alueen kannalta. Kunnat kuitenkin korostavat, että uudistuksen suunnittelun tulee huomioida erityisesti alueelliset erot ja palvelujen saavutettavuus niin kaupungeissa kuin reuna-alueilla. Taloudellisten säästöjen hakeminen ei saa heikentää perustason palveluita eikä kuntalaisten perustuslaillisia oikeuksia.

Lapinlahden kunta kannattaa esitetyistä vaihtoehdoista vaihtoehtoa 1. Vaihtoehdossa tulisi kuitenkin tarkastella palvelupertuaaria palvelupisteissä erityisesti äitiys- ja seksuaaliterveysvastaanoton osalta ja varmistaa näiden palvelujen saavutettavuus.

Kuntien ja hyvinvointialueen hyvinvointityössä on tärkeää verkostomainen toimintatapa, jolloin on tärkeää, että jokaisessa kunnassa olisi perhepalvelujen toimipiste. Tämä edistää yhteistyötä. Hyvin toteutetuilla perhepalveluilla ennaltaehkäistään lasten huostaanottoa ja hyvällä yhteistyöllä voidaan myös parantaa tilannetta.

#### **Perhepalvelujen merkitys ja saavutettavuus**

Perhepalvelut ovat keskeisiä Pohjois-Savon kuntien elinvoiman ja hyvinvoinnin kannalta. Kunnat ovat huolissaan siitä, että suunnitellut uudistukset saattavat heikentää peruspalvelujen saavutettavuutta erityisesti reuna-alueilla, joissa välimatkat ovat pitkiä ja väestö vähenee. On kohtuutonta ja kestäväntöntä, jos esimerkiksi neuvolapalvelut keskittyisivät vain suuriin keskuksiin, mikä johtaisi siihen, että perheet joutuisivat matkustamaan jopa kymmeniä kilometrejä peruspalveluiden perässä. Tämä uhkasi sekä kuntien houkuttelevuutta lapsiperheiden silmissä että nykyisten asukkaiden hyvinvointia.

Äitiysneuvolan suositusten mukaisesti jokaista äitiä ja mahdollisuuksien mukaan hänen puolisoaan tavataan raskausaikana 8-10 kertaa sekä tarvittaessa useammin. Liian pitkät välimatkat äitiysneuvolaan kasvattavat riskiä, että palveluihin ei hakeuduta tai hakeutuminen ei toteudu matalalla yhteydenoton kynnyksellä oikea-aikaisesti. Arki muuttuu haastavaksi, kun neuvolakäynnin vuoksi mahdollisesti erilaisista raskaudenaikaisista oireista kärsien joutuu hakeutumaan neuvolaan jopa 60-80 km päähän joskus jopa kerran viikossa. Lisäksi reuna-alueilla seksuaaliterveysneuvolan palvelut on usein järjestetty yhdistettynä äitiysneuvolan toimintaan.

On huomioitava, että perhepalvelut eivät ole vain hyvinvointikysymys, vaan myös elinvoima-asia. Kunnat, joissa perhepalveluja ei ole helposti saatavilla, menettävät houkuttelevuutensa uusien asukkaiden ja perheiden silmissä. Tämä luo haasteita kuntien väestökehitykselle ja elinvoimaisuudelle. On muistettava, että vaikka väestö vähenee, se samaan aikaan uudistuu uusien muuttajien myötä. Kaikkiin Pohjois-Savon kuntiin on tulomuuttoa ja maahanmuuton nettotase on positiivinen.

#### **Liikkuvat palvelut ja digitalisaation mahdollisuudet**

Lapinlahden kunta pitää erityisen tärkeänä, että perhe- ja vammaispalveluissa hyödynnetään liikkuvia palveluja ja digitaalisia ratkaisuja, joita on aiemmin pidetty tärkeänä osana sote-uudistusta. Tärkeintä on, että palvelu tuodaan asiakkaan luo eikä asiakkaan tarvitse liikkua pitkiä matkoja palvelujen äärelle. Myös kotikäyntien merkitys korostuu neuvolatoiminnassa.

Tämä lähestymistapa voisi mahdollistaa palvelujen tarjoamisen myös pienissä kunnissa ja pitkien etäisyyksien päässä asuville kuntalaisille ilman, että peruspalvelut keskitetään suurimpiin kuntakeskuksiin. Liikkuvien palvelujen ja digitaalisten ratkaisujen toimivuutta tulee kuitenkin testata ja ottaa käyttöön hallitusti. Kehittämisessä on huomioitava valitettava tilanne, jossa digitaaliset yhteydet ovat viime aikoina heikentyneet. Lisäksi etäpalvelu soveltuu lastensuojelun tilanteisiin huonosti.

### **Vammaispalvelut ja perusoikeuksien turvaaminen**

Vammaispalvelujen osalta Lapinlahden kunta korostaa, että uudistuksessa on ensisijaisen tärkeää turvata vammaisten kuntalaisten perustuslailliset oikeudet. Säästöt eivät saa kohdistua haavoittuvimpiin ryhmiin, eikä karsintaa voi tehdä peruspalvelujen osalta ilman, että se vaarantaa vammaisten oikeudenmukaisen kohtelun ja heidän palvelutarpeidensa toteutumisen. Lapinlahden kunta vaatii, että vammaispalvelujen uudistusta jatkovalmistellaan laajan toimintamallin mukaisesti ja että kaikille kuntalaisille turvataan heidän tarvitsemansa palvelut.

Myös vammaisilla asukkaillamme tulee olla mahdollisuus asua omassa kotikunnassa. Hyvinvointialueen tulee ottaa huomioon vammaispalvelulain muutoksien vaikutukset: palvelujen keskittäminen johtaa vääjäämättä suureen kuljetuskustannusten nousuun (oikeus 18 yhdensuuntaiseen matkaan/kk kotikunnan ja asumispalvelun järjestämispaikan välillä).

Lapinlahden kunta on erityisesti huolissaan vammaispalveluiden päivä- ja työtoiminnan jatkuvuudesta Varpaisjärven taajamassa. Lapinlahden kunta vastustaa Varpaisjärven päivä- ja työtoiminnan yhdistämistä Lapinlahden yksikköön. Se lisäisi vammaisten kuntalaisten kuljettamista palvelun piiriin sekä karsisi ja supistaisi merkittävästi nykyisiä työtoiminnan mahdollisuuksia.

### **Yhteistyö ja vuoropuhelu hyvinvointialueen ja kuntien välillä**

Lapinlahden kunta pitää tärkeänä, että hyvinvointialueen ja kuntien välinen yhteistyö tiivistyy palvelujärjestelmän uudistamisen aikana. Pelkkä muodollinen kuntayhteistyöfoorumi ei riitä, vaan tarvitaan säännöllistä ja syvempää vuoropuhelua kuntien, hyvinvointialueen ja kuntalaisten välillä. Hyvinvointialueen virka- ja poliittisen johdon tulisi käydä säännöllistä vuoropuhelua kuntajohdon kanssa.

Lapinlahden kunta esittää yhdessä muiden kuntien kanssa, että Pohjois-Savon hyvinvointialue nimittäisi vastuullisen kuntayhdyshenkilön, joka toimisi tiiviinä yhteyshenkilönä kuntien suuntaan ja auttaisi muutoksen käytännön toteutuksessa.

### **Päätöksenteon pitkäjänteisyys ja jatkuvuus**

Lapinlahden kunta korostaa, että nyt tehtävien päätösten tulee perustua vahvaan analyysiin ja olla pitkäjänteisiä, jotta jatkuvaa muutosta ja epävarmuutta ei synny. Palvelujärjestelmän tulee olla vakaa ja ennustettavissa, mikä auttaa kuntia suunnittelemaan omaa toimintaansa ja tukee kuntalaisten hyvinvointia pitkällä aikavälillä.

### **Yhteenveto**

Lapinlahden kunta ja Pohjois-Savon kunnat näkevät perhe- ja vammaispalvelujen uudistuksen tärkeänä osana hyvinvointialueen kehitystä, mutta korostavat, että peruspalvelujen saavutettavuus ja kuntalaisten perusoikeuksien toteutuminen tulee turvata kaikissa tilanteissa. Liikkuvat palvelut ja digitaaliset ratkaisut tarjoavat mahdollisuuksia, mutta niiden käyttöönottoprosessin tulee olla hallittu ja harkittu. Kuntien ja hyvinvointialueen välinen tiivis yhteistyö on ratkaisevaa, jotta uudistus toteutetaan alueelliset erityispiirteet huomioiden ja kuntalaisten hyvinvointi säilyttäen.

Päätösehdotus

Kunnanhallitus päättää

antaa lausuntonaan yllä olevan.

Päätös

Kunnanhallitus päätti

antaa lausuntonaan yllä olevan.

Pöytäkirjamerkintä: Kunnanhallituksen varapuheenjohtaja Terttu Ruotsalainen ja valtuuston puheenjohtaja Minna Rissanen poistuivat (yleislausekejäävi) ja Ossi Martikainen (palvelusuhdejäävi) esteellisinä kokouksesta asian käsittelyn ja päätöksenteon ajaksi.

Pöytäkirjamerkintä2 : Tämä pykälä tarkastettiin heti.